

Презентація на тему Червона Книга України

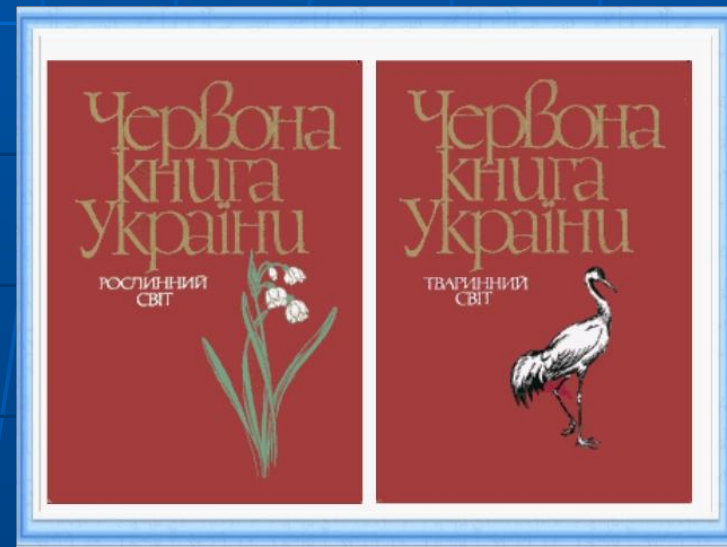
Підготували учні 11-Б класу
Львов Володимир
Олег Решетньов

Хід роботи

- Поняття про Червону Книгу.
- Тварини, занесені до Червоної Книги.
- В.С.Р., занесені до Червоної Книги.
- Методи захисту живих організмів.

- **Червона книга України** — основний документ, в якому узагальнено матеріали про сучасний стан рідкісних і таких, що знаходяться під загрозою зникнення, видів тварин і рослин, на підставі якого розробляються наукові і практичні заходи, спрямовані на їх охорону, відтворення і раціональне використання.

До Червоної книги України заносяться види тварин і рослин, які постійно або тимчасово перебувають чи зростають у природних умовах на території України, в межах її територіальних вод, континентального шельфу та виняткової (морської) економічної зони, і знаходяться під загрозою зникнення. Занесені до Червоної книги України види тварин і рослин підлягають особливій охороні на всій території України.

**Вечірниця
велетенська**
***Nyctalus lasiopterus* (Schreber, 1780)**

статус виду:

Зникаючий.

Розташування: Охоплює пд.-зх. частину Палеарктики.

Чисельність і причини її зміни:

Ймовірно є критично низькою.

Можливими причинами цього є зменшення площ стиглих та перестійних насаджень широколистяних лісів.

Морфологічні ознаки:

Є найбільшим європейським видом кажанів. Довжина тіла — 84–104 мм, хвоста — 55–65 мм, передпліччя — 63–69 мм; розмах крил — 410–460 мм; маса тіла — 41–76 г.

Дозорець-імператор

Anax imperator Leach, 1815

статус виду:

Вразливий.

поширення в Україні:

По всій території України.

Чисельність і причини її зміни:

Незначна (поодинокі особини).

Хімічне та органічне забруднення водойм.

Морфологічні ознаки:

Груди зелені. Основа перетиночки біла, вершина — сіра. Тіло — 83–85, крила — 45–51 мм.

Афалін

а

Tursiops truncatus (Montagu, 1821)

статус виду:

Рідкісний
поширення в Україні:

Протягом року трапляється по
всій акваторії Чорного моря,
включаючи територіальні води

України

причини зміни чисельності:

Є підстави вважати, що після
припинення активного промислу в
1966 р. запас виду збільшився. В
територіальних водах України,
імовірно, він становить 5–10 тис.

особин
Морфологічні ознаки: Дельфін середнього
розміру: довжиною 2,2–3 м, масою 150–300
кг

(в Чорному морі). Дзьоб чітко відмежований.
Спинний плавець високий, стрункий, позаду
вирізаний у вигляді півмісяцю. Грудні плавці
широкі. Забарвлення тіла зверху темно-буре,
знизу світле, малюнок на боках тіла часто
зовсім не виражений. Зуби міцні, конічні

Їжак вухатий *Hemiechinus auritus* (Gmelin, 1770)

статус виду:

Зникаючий.

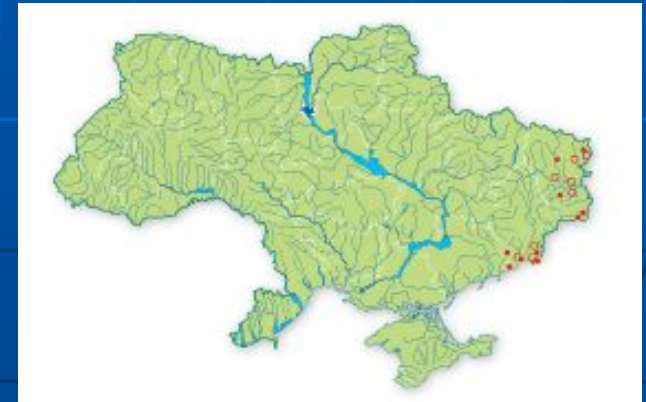
поширення в Україні:

Знахідки в Україні відомі з Луганщини і Донеччини.

Чисельність і причини її зміни:

Ймовірно, чисельність виду в Україні не перевищує кілька десятків особин. Серед причини зміни чисельності — деградація степових екосистем, засадження ділянок псамофітного степу монокультурами сосни, поширення їжака білочеревого, тиск хижаків (лисиці, бродячі пси).

Морфологічні ознаки: На відміну від їжака білочеревого, розміри малі: довжина тіла 13–23 см, довжина задньої ступні не перевищує 4 см (29–39 мм), позаяк вушниця не коротша від 3 см (29–48 мм) і, прикладена до щоки, сягає за око; голки на спині до 22 мм; хутро м'яке і світле, знизу біляве, з боків і на голові сіро-рудувате.

**Лосось дунайський,
головатиця
Hucho hucho Linnaeus, 1758**

статус виду:

Зникаючий.

поширення в Україні: Бас. Дунаю. В Україні ендемік бас. Дунаю (сх. частина ареалу), басейни Тиси і Пруту.

Чисельність і причини її зміни:

Дуже нечисленний.

Причинами зміни чисельності є порушення типових біотопів у результаті зміни гідрологічного, хімічного, біологічного режимів, спричиненої гідротехнічним будівництвом; забруднення води, надмірний вилов.

Морфологічні ознаки: Тіло низьке, видовжене, вкрите дрібною лускою. Між спинним та хвостовим плавцями розміщений жировий плавець.

На спині та боках є численні чорняві Х-подібні чи напівмісяцеподібні плями.

**Саламандра
плямиста
Salamandra salamandra (Linnaeus, 1758)**

статус виду:

**Вразливий
поширення в Україні:**

у передгір'ях (200–1500 м)
та інколи на полонинах
Закарпатської, Львівської,
Чернівецької, Івано-
Франківської обл.

**Чисельність і причини її
зміни:**

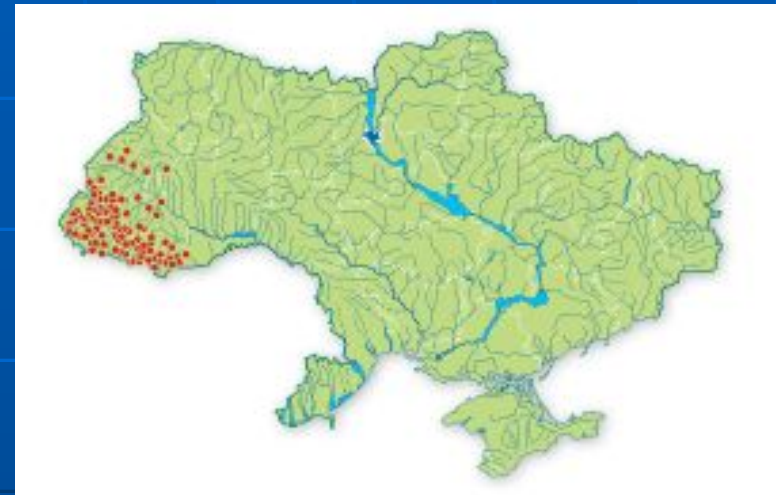
В Щільність дорослих та личинок
— від 12–80 до 45–50 ос./км²;
Зниження чисельності пов'язано
зі змінами біотопів та відловом.

Морфологічні ознаки

Тіло інтенсивно-чорне з жовтими
плямами, черево однотонно-чорне або
коричнюватих тонів.

Тулуб широкий, хвіст коротший від тіла, у
січенні круглий.

Довжина тулуба з хвостом —140–180 мм.

**Тюлень-
монах**
Monachus monachus (Hermann, 1779)

статус виду:

Зниклий.

поширення в Україні: Чорне моря.

На узбережжі України відмічався в
Криму

(м. Тарханкут), о. Зміїний, дельті Дунаю.

Чисельність і причини її зміни:

Традиційно рідкісний звір, з низьким
репродуктивним потенціалом чисельність
популяцій якого знижується на всьому його
ареалі.

Посилення чинника неспокою з боку людини.

Морфологічні ознаки:

Досить великий тюлень, довжина тіла
якого досягає майже 3 м, маса
близько 300 кг; забарвлення хутра
чорнувато-коричневе. На нижній
поверхні тіла розташовується
ромбовидна витягнута пляма
довжиною близько 75 см брудно-
білого кольору.

Вусач альпійський *Rosalia alpina* (Linnaeus, 1758)

статус виду:

Вразливий
Поширення в Україні: В Україні зустрічається головним чином в Гірському Криму та Карпатах. Окремі знахідки відомі з лісостепової зони правобережжя; на сх. поширений до Києва і Черкас.

Чисельність і причини її зміни: У більшості районів зустрічаються поодинокі особини.

Зниження чисельності спостерігається при скороченні площ букових лісів чи зменшенні кількості старих дерев.

Морфологічні ознаки: 15–38 мм.

Передньоспинка з чорною плямою в передній частині і гострими горбиками по боках. Надкрила попелясто-сірі, з великою чорною плечовою широкою серединною та вершинною плямами.

Мідянка звичайна *Coronella austriaca* Laurenti, 1768

статус:

Вразливий
Поширення в Україні:

По всій території
України.

Чисельність і причини її зміни:

Щільність популяцій зазвичай
дуже низька до 0,2–4,0 ос./км
Скорочення площ біотопів,
придатних для перебування
виду, зменшення кормової бази
та знищення змій людиною.

Морфологічні ознаки:

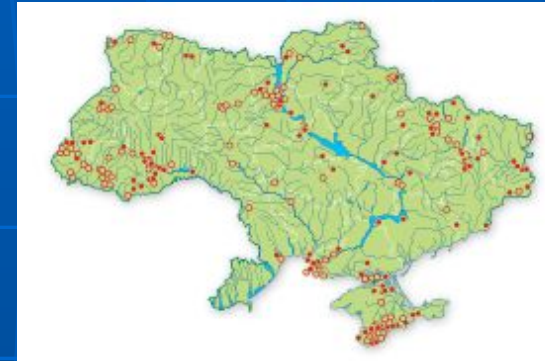
Змія невеликих розмірів: довжина тулуба не
перевищує 75 см, хвіст у 3,2–6,6 раза коротший за
тулуб.

Луска гладенька, навколо середини тулуба 19 рядів
лусок.

Верхня сторона тіла бурих відтінків, інколи сіра;
вздовж тіла проходять 4 темніші смуги з дрібними
темно-бурими пля-мами.

Нижня поверхня тіла рожева, цегляно-червона,
сірувата або майже чорна.

На голові та шиї характерний темний візерунок.

Моруліна пухирчаста
Morulina verrucosa (Borner, 1903)

статус виду:

Зникаючий.

поширення в Україні:

Західно-Подільська височинна обл.;

Вододільно-Верховинська обл.;

Прут-Дністровська височинна обл.;

Чисельність і причини її

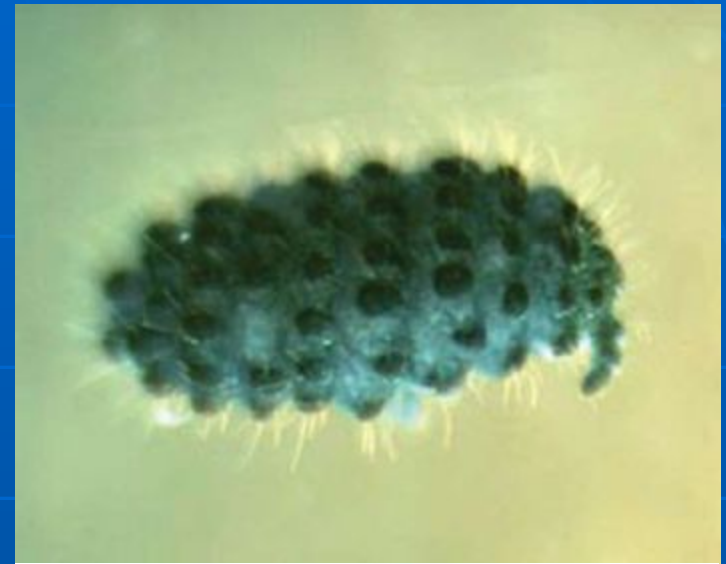
зміни: Точні дані відсутні.

Причини зміни чисельності:

підвищений антропогенний тиск на біотопи.

Морфологічні ознаки: Тіло сплющене, близько 3 мм завдовжки, із туберкулами, що сильно виступають.

Колір синій або чорний, кігтик без зубців і емподія; стрибальна вилка відсутня.

Птахи

червона
книга
україни

**Ряд
пеліканоподібні
Ряд
лелекоподібні
Ряд гусеподібні**

Червона книга України

- III видання вийшло друком 2009 року.
- Включає **87 видів птахів (I – 29, II – 67).**
- Ряд пеліканоподібні – 4 види з 5 в Україні.
- Ряд лелекоподібні – 4 види з 13 в Україні.

пеліканоподібні

38 в

Пелікан рожевий

Pelecanus onocrotalus Linnaeus, 1758

- **Статус:** Зникаючий.
- На гніздуванні з 1990-х.
- Місця гніздування: Лебедині острови та Чорноморський з-к.
- Спроби гніздування: Сиваш.
- На гніздуванні кілька десятків пар.
- В 2004 році нараховано понад 15 000 ос. (кочові).
- Зальоти: можливі на всій території України.

Баклан чубатий

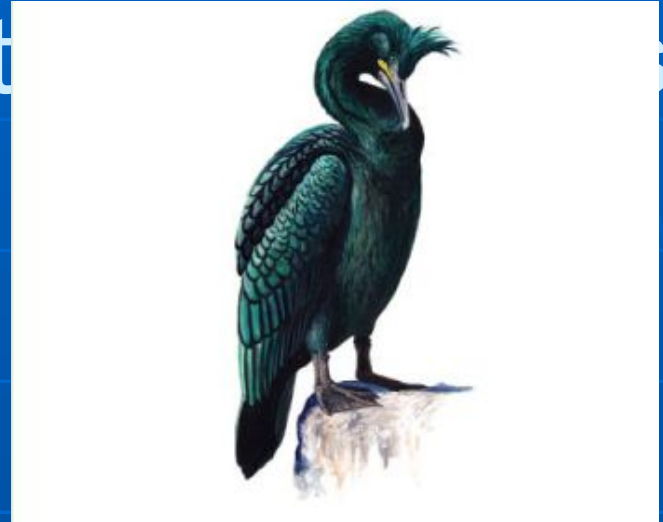
Phalacrocorax aristot

- **Статус:**
зникаючий. (1761)

- **Місця гніздування:**
Крим
(чорноморське узбережжя).

- **Чисельність:**
850-900 пар.

- **Зальоти:**

Чапля жовта

Ardeola ralloides (Scopoli, 1769)

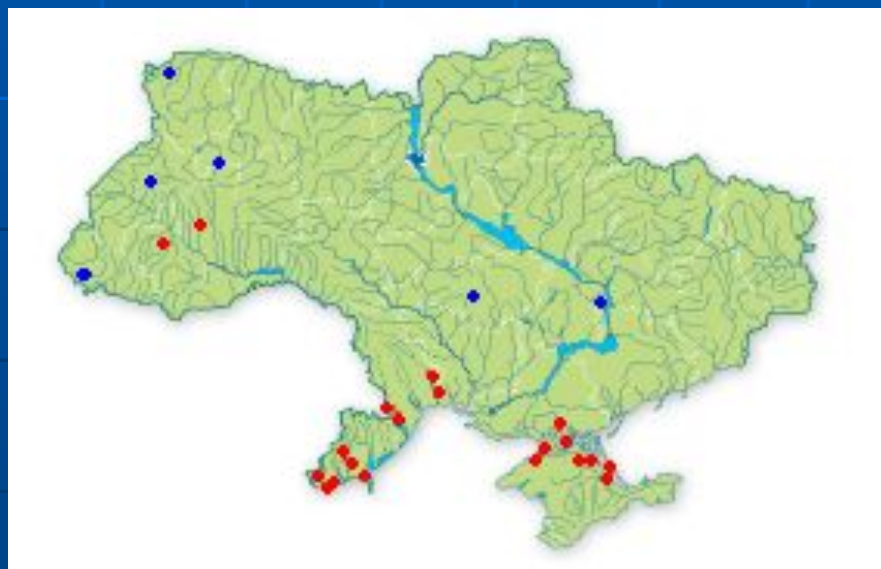
- Статус: рідкісний.
- Місця гніздування: південь України (пониззя Дніпра, Дністра, Дунаю, Лебедині о-ви, Сиваш, р.Молочна у Запорізька обл.)
- Чисельність: 600-1000 пар.
- Зальоти: південь України (часто), Західна Україна (рідко).

Косар

Platalea leucorodia Linnaeus, 1759

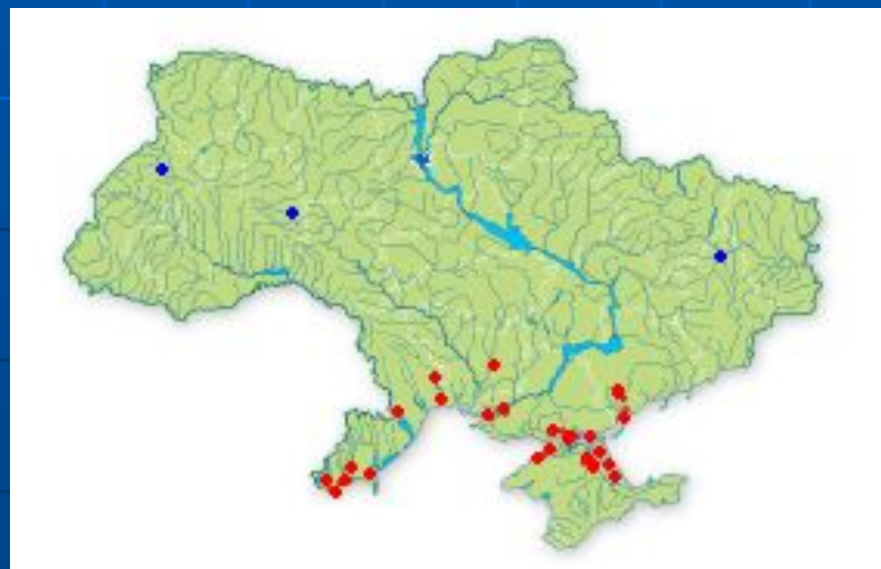
- Статус: вразливий.
- Місця гніздування:
Чорноморське узбережжя,
Сиваш, Івано-Франківська
і Тернопільська обл.
- Чисельність: 200-250 пар.
- Зальоти:
Дніпропетровська,
Волинська, Закарпатська,
Кіровоградська,
Рівненська обл.

Коровайка

Plegadis falcinellus (Linnaeus, 1766)

- **Статус:** вразливий.
- **Місця гніздування:** Азово-Чорноморське узбережжя, Сиваш, заплава р.Інгул, р. Молочна.
- **Чисельність:** 1,5-2 тис.пар.
- **Зальоти:** Хмельницька, Львівська, Донецька (НПП "Святі гори") обл.

Лелека чорний

Ciconia nigra (Linnaeus, 1758)

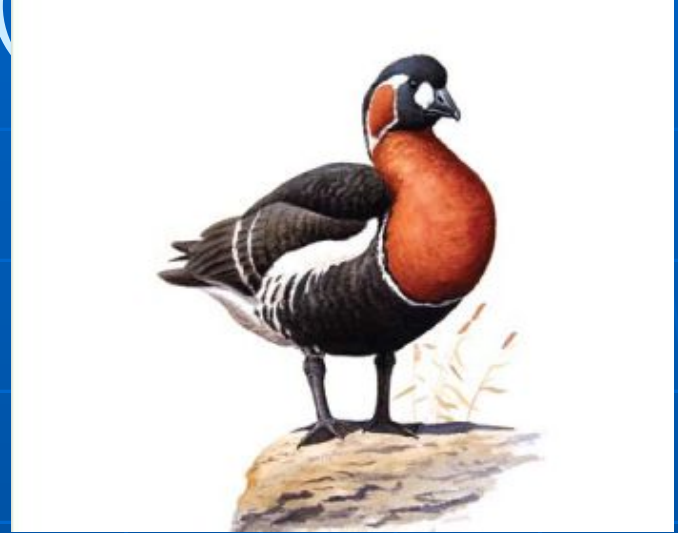
- Статус: рідкісний
- Місця гніздування:
Регіон Карпат,
Полісся, північний
лісостеп (зрідка).
- Чисельність: 400-450
пар. Зростає.
Можливо до 800 пар
(Бокотей А.)
- Під час міграції по всій
території України.

Казарка червоновола

Rufibrenta rufcollis (Pallas, 1769)

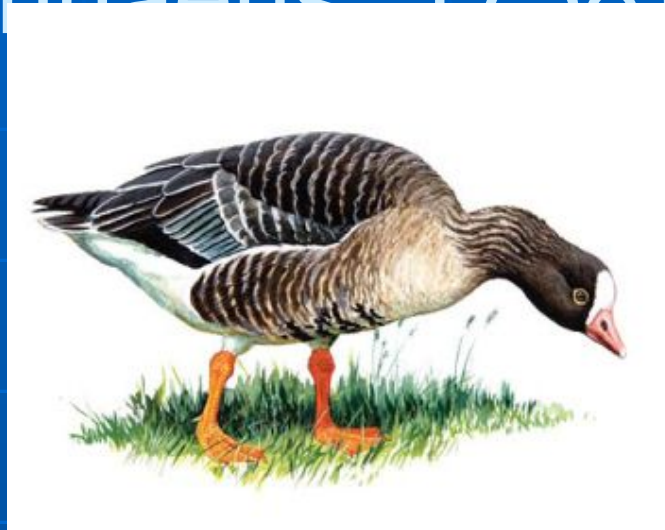
- Статус: вразливий.
- Місця гніздування: Росія (п-в Ямал, Таймир).
- Місця перебування: проліт і зимівля – Азово-Чорноморське узбережжя. Заліт: Західна Україна, Вінницька і Миколаївська обл., басейн Дніпра.
- Чисельність: на поч.ХХІ ст. до 100 000 ос., останніми роками – до 15 000.

Гуска мала (гуска білолоба мала)

Anser erythropus (Linnaeus, 1758)

- Статус: вразливий.
- Місця гніздування: тундри Євразії.
- Місця перебування: під час міграції – вся територія України; зимівля – північно-західне Приазов'я, південний Сиваш.
- Чисельність: у зграях 5-10, рідше до 300 ос. (летять з іншими видами).

Лебідь малий

Cygnus bewickii Yarrell 1830

- **Статус:** рідкісний.
- **Місця гніздування:** тундра Євразії.
- **Місця перебування:** зимівля - північні райони Азовського моря.
- **Зальоти:** Волинська (Шацький НПП) і Полтавська обл.
- **Чисельність:** окремі групи до 20 ос.

Огар

Tadorna ferruginea (Pallas, 1764)

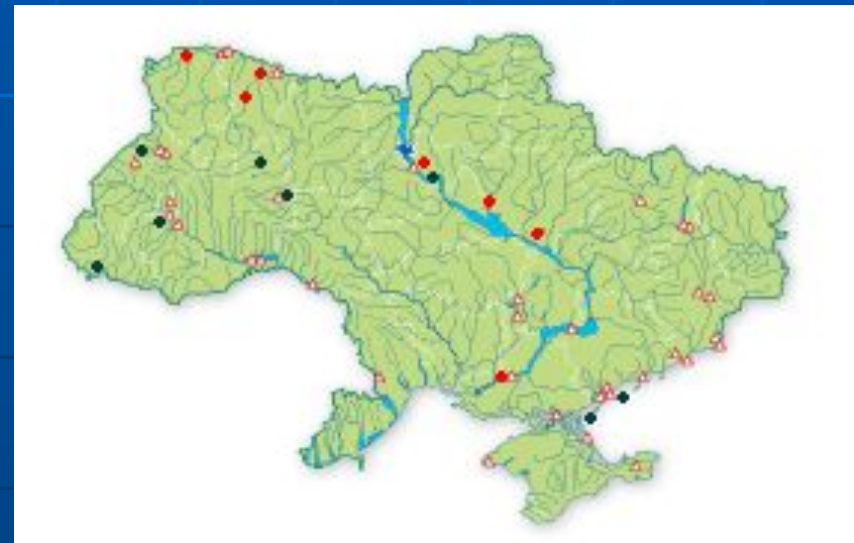
- Статус: вразливий.
- Місця гніздування: північне узбережжя Чорного і Азовського морів, Крим, схід Луганської обл, Асканія-Нова.
- Зимівля: Асканія-Нова, Північ Азовського моря.
- Чисельність: близько 350 пар. Стабілізувалась. За 1983-2000 роки в Асканії-Нова випущено 3400 ос. на волю.
- Зальоти: західна Україна (Чернівецька обл.), басейн Дніпра.

Гоголь

Querquedula clangula (Linnaeus, 1758)

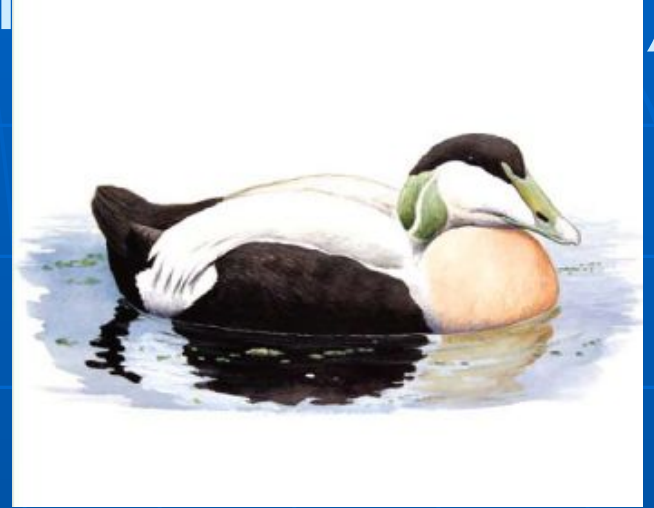
- Статус: рідкісний.
- **Місця гніздування:** північ Волинської, Рівненської обл., Дніпро на Київщині, Черкащині, Полтавщині та Херсонщині.
- **Чисельність:** 50-100 пар.
- **Зимівля:** Бурштинське вдсх., р. Дністер (Ів-Франк. обл.), р. Тиса (Закарпаття), Добротвірське вдсх (Львівщина), вдсх. Хмельницької АЕС (Нетішин), Дніпро, Азовське море. В теплі зими зрідка на інших водоймах. Всього понад 5000 ос.
- **Під час міграції** – вся територія України.

Пухівка (гага)

Somateria mollissima (Linnaeus, 1758)

- **Статус:** вразливий.
- Місця гніздування: на о-вах Ягорлицької, Тендрівської та Джарилгацької заток, на Кінбурнській косі та о. Березані
- **Зимує:** зрідка там же та на Одещині.
- **Чисельність:** до 2 100 пар. На зимівлі до 8 000. Зменшується.
- **Заліт:** Шацький НПП.

Крех середній (крех довгоносий)

Mergus serrator Linnaeus 1758

- **Статус:**

вразливий.

- **Місця**

гніздування:

Азово-

Чорноморське

узбережжя (тут же
зимує).

- **На прольоті** – вся
територія України.

- **Чисельність:**

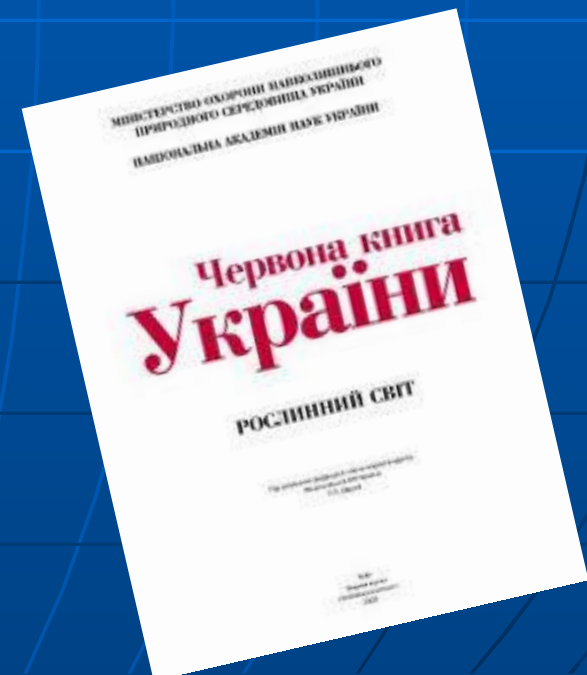

Вищі спорові рослини, занесені до Червоної книги України

Перше видання Червоної Книги України вийшло в 1980 році і містило опис 151 виду вищих рослин. Друге в 1994 р. том “Тваринний світ”, а в 1996 році том “Рослинний світ”, яке містило опис 541 виду рослин.

Третє видання вийшло у 2009 р. і містило опис 826 видів рослин, що порівняно з другим збільшилось на 285 видів.

Вищі спорові рослини, занесені до Червоної книги України:

з відділу Мохоподібні- десматодон Ранда
з відділу Плауноподібні – дифізіаструм
сплюснутий, плаун колючий, лікоподієлла
заплавна, баранець звичайний;

з відділу Папоротеподібні- гронянка
півмісяцева, сальвінія плаваюча, вудсія
альпійська, адіант венерин волос, марсилія
чотирилиста.

Аспленій чорний *Asplenium adiantum-nigrum* L.

Таксономічна належність:

Родина Аспленійові — Aspleniaceae.

статус виду:

Рідко зустрічається та Причини зміни

чисельності:

У Криму популяції малочисельні, але стабільні. Стан закарпатських популяцій задовільний

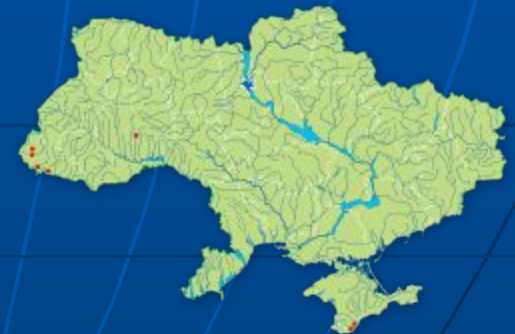
Порушення місць виростання внаслідок добування каменю, рубки лісів, випасання худоби, рекреаційного навантаження.

Загальна біоморфологічна характеристика:

Гемікриптофіт. Багаторічна трав'яна рослина з повзучим або прямим кореневищем, укритим чорними вузьколанцетними плівками без центральної жилки.

Вайї до 30–40 см завдовжки.

Розмножується спорами і вегетативно.

Вудсія альпійська

***Woodsia alpina* (Bolton) S.F.Gray (*Acrostichum alpinum* Bolton)**

Таксономічна належність:

Родина Вудсієві — Woodsiaceae.

статус виду:

Зникаючий.

поширення в Україні:

поодинокі місцезростання в Карпатах та Приазовській височині («Кам'яні Могили»).
Місцезнаходження на Поліссі (м. Житомир)

Чисельність та Причини зміни чисельності.

Найбільша популяція приурочена до виходів Українського кристалічного щита («Кам'яні Могили»)

Вузька екологічна амплітуда, стенотопні умови

Загальна біоморфологічна

характеристика: Гемікриптофіт.

Трав'яний короткокореневищний багаторічник.

Спороносить у липні–серпні.

Розмножується спорами та вегетативно.

Тортула Ранда

Tortula randii (Kenn.) R.H.Zander (*Desmatodon randii* (Kenn.) Laz.)

Таксономічна

належність: Родина Потієві
— Pottiaceae.

статус виду:

Рідкісний.

поширення в Україні:

Знайдено в Лісостепу:
берег р. Тясмин біля м. Кам'янка Черкаської обл

Чисельність та Причини зміни

чисельності: Нечисленний. Трапляється невеликими дернинками.

Можливо, зміни рівня води в річці, зумовлені антропогенною діяльністю.

Загальна біоморфологічна характеристика:

Дернинки щільні, Однодомна рослина. Коробочка похила, косояцеподібна, без перистома. Розмножується спорами.

Баранець звичайний

Huperzia selago (L.) Bernh. ex Schrank et Mart. (*Lycopodium selago* L., *Mirmau selago* (L.) H.P.Fuchs)

Таксономічна належність:

Родина Баранцеві — Huperziaceae.

статус виду:

Неоцінений.

поширення в Україні:

Карпати (звичайно),
Розточчя-Опілля,
на Поліссі (зрідка)

Чисельність та Причини зміни чисельності :

У рівнинних районах переважно поодинокі куртини і їх групи чисельністю до десяти. У Карпатах часто трапляються чисельністю по кілька десятків (сотень) куртин.

Не має підземних запасуючих органів і бічних бруньок, тому зламані пагони не відновлюються. Зникає внаслідок підвищення ценотичної конкуренції, не переносить лісових пожеж, рекреаційного навантаження

Загальна біоморфологічна

характеристика:

Хамефіт. Багаторічна вічнозелена трав'яна рослина. Спори дозрівають у серпні–вересні, спороношення закінчується навесні наступного року. Вегетативне розмноження вкоріненням полеглої частини стебла і за допомогою виводкових бруньок.

Плаунець заплавний (лікоподієлла заплавна)
***Lycopodiella inundata* (L.) Holub (*Lycopodium inundatum* L.)**

Таксономічна належність:

Родина Плаунові — Lycopodiaceae.

статус виду:

Рідкісний.

Чисельність та Причини зміни чисельності

:

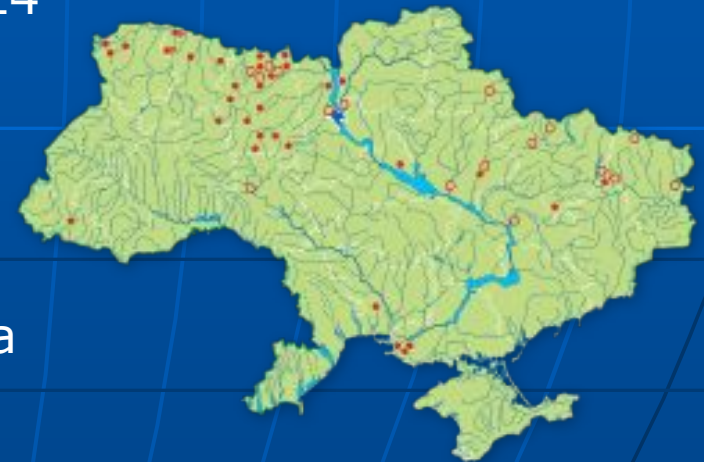
Популяції нечисленні, представлені невеликими групами.

Окремі популяції мають високу щільність до 24 особин на 1 м².

Осушення боліт, освоєння річкових терас, зміна гідрологічного режиму.

Загальна біоморфологічна

характеристика: Гемікриптофіт. Багаторічна трав'яна рослина. Спороносить у липні–вересні. Спори численні світложовті. Розмножується спорами і вегетативно.

Гронянка півмісяцева (ключ-трава)

Botrychium lunaria (L.) Sw

Таксономічна належність:

Родина Вужачкові —
Ophioglossaceae.

статус виду:

Вразливий.

поширення в Україні:

Зростає в лісовій, рідше лісостеповій зонах на рівнині, в Українських Карпатах та в Кримських горах.

Чисельність та Причини зміни чисельності :

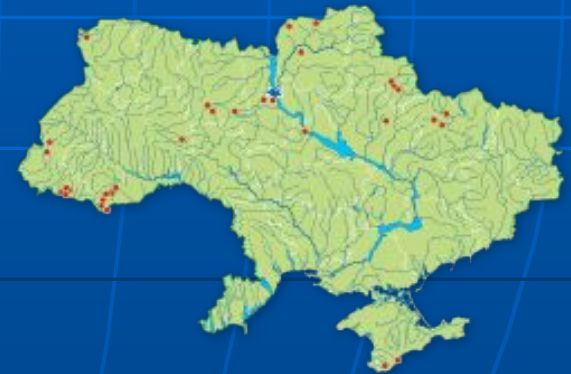
Зростає звичайно поодинокі, інколи — невеликими групами.

Популяції нечисельні.

Антропогенний вплив на лісові та лучні угіддя, збирання рослин як лікарської сировини та для колекціонування (рослина пов'язана з народними повір'ями), слабка конкурентна здатність.

Загальна біоморфологічна

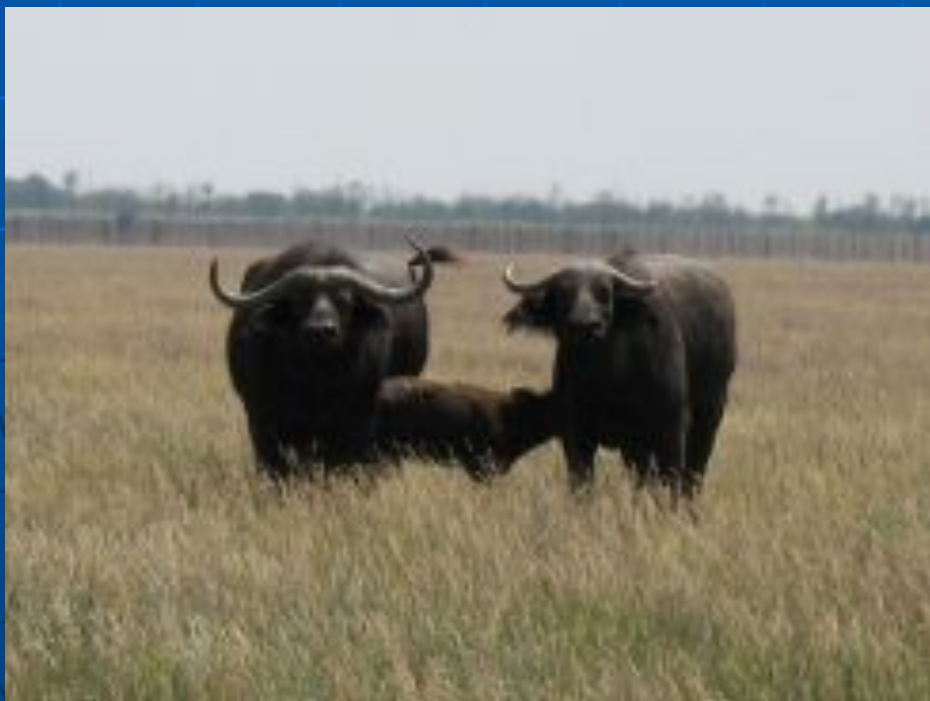
характеристика: Геофіт. Багаторічна трав'яна рослина із коротким кореневищем та одним листком. Спорангії розташовані в два ряди. Спори визрівають із травня по серпень. Заросток підземний. Розмножується спорами та вегетативно.

Природоохоронні території України

Тип природоохоронних територій	Характеристика
Заповідники	Території, на яких заборонені будь-які види господарської діяльності й туризм
Заказники	Території, на яких охороняються певні види тварин і рослин і допускається обмежена господарська діяльність
Національні парки	Території, на яких в обумовлених межах дозволяються організований туризм і екскурсії
Заповідно-мисливські господарства	Території, на яких створені умови для розмноження промислових тварин і дозволяється полювання за особливими ліцензіями
Пам'ятки природи	Окремі природні об'єкти із заповідним режимом, що мають наукове, культурне, історичне або естетичне значення

Державний заповідник Асканія-Нова

Державний
заповідник
Дунайські плавні

Канівський державний заповідник

Карпатський державний заповідник

Луганський державний
заповідник

Поліський державний заповідник

Український
степовий
державний
заповідник

Чорноморський державний заповідник

Заходи щодо охорони тваринного світу

- Надання допомоги тваринам у разі захворювання, загрози їхньої загибелі під час стихійного лиха і внаслідок надзвичайних екологічних ситуацій;
- Організації наукових досліджень, спрямованих на обґрунтування заходів щодо охорони тваринного світу;
- Виховання громадян у дусі гуманного ставлення до тварин;
- Пропаганди важливості охорони тваринного світу;
- Здійснення контролю у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу;
- Проведення заходів екологічної безпеки;
- Запобігання проникненню в природне середовище України чужорідних видів диких тварин та здійснення заходів щодо недопущення негативних наслідків у разі їхнього випадкового проникнення;
- Створення системи державного обліку, кадастру та моніторингу тваринного світу;
- Урахування питань охорони тваринного світу під час встановлення екологічних нормативів та здійснення господарської діяльності;
- Регулювання вивезення за митний кордон України об'єктів тваринного світу;

Висновок

- Деградація довкілля, викликана інтенсивною господарською діяльністю людини, призвела до масштабних зрушень у природних екосистемах, наслідком чого є зменшення чисельності або зникнення багатьох видів тварин, рослин і грибів. Вжиття своєчасних заходів охорони дикої фауни і флори дозволяє призупинити негативні процеси руйнування навколишнього природного середовища та відновити стан популяцій вразливих видів до безпечного рівня.